

Ο μακαριστός γέροντας μου
π. Επιφάνιος Ι. Θεοδωρόπουλος (1930-1989)
του Ευάγγελου Γ. Χαλή
Εκδόσεις Νεκτ. Παναγοπούλου - Ιανουάριος 2001
Πρόλογος

Μία από τας μεγαλύτερες εκκλησιαστικές προσωπικότητας του 20ου αιώνας ήτο και ο Πανοσ. Αρχιμ. κ. Έπιφάνιος Ι. Θεοδωρόπουλος (1930-1989). Ήτο άγαμος ιερέυς εν τω κοσμώ (δια να χρησιμοποιήσω την ιδιικήν του έκφρασιν δια τον εαυτόν του), ζήσας ως ασκητής εις το κέντρον της «ερήμου» των Αθηνών, την Ομόνοιαν, η οποία όζει υλικώς, πνευματικώς και ηθικώς.

Αυτό όμως δεν τον εμπόδιζε να ευαρεστήση εις τον Θεόν και εις τους ανθρώπους (αν και το δεύτερον είναι ακατόρθωτον βλ. Ματθ. ια' 16-19), φθάνοντας εις υψηλά μέτρα αρετής, κεκοσμημένος με πολλά χαρίσματα του Αγίου Πνεύματος, αλλά και με πολλά επίκτητα.

Είναι πρότυπον Ιερέως καί μάλιστα άγαμου (δεν είχε μοναχικήν κουράν, αλλά μόνον ρασοευχήν) και γενικώς πρότυπον Ορθοδόξου Χριστιανού, ο όποιος εφήρμοζεν εις την ζωήν του με απόλυτον ακρίβειαν το Ευαγγέλιον και τους Ιερούς Κανόνας.

Εκοιμήθη εν Κυρίω την 10ην Νοεμβρίου 1989, και πιστεύω ότι τώρα ευρίσκεται εις τα Άγια των Αγίων, ενώπιον του Θρόνου της Μεγαλοσύνης, προσευχόμενος υπέρ πάντων ημών των ευρισκομένων ακόμη εις την «ερήμον» του κόσμου και οι όποιοι παλεύομεν εναντίον των τριών εχθρών μας, δηλ. του διαβόλου, του κόσμου και της σαρκός. Πιστεύω ότι κάποτε η Εκκλησία θα τον κατάταξη επισήμως εις την χορείαν των Αγίων.

Εις τας 10 Νοεμβρίου 1999 συνεπληρώθησαν 10 έτη από την κοίμησιν του π. Έπιφανίου. Δι' αυτό η ουδενότης μου από ευγνωμοσύνην και υποχρέωσιν έκανε μια ομιλίαν-μνημόσυνον δια τον Μακαριστόν Γέροντα, εις την αίθουσαν ομιλιών της Π.Ο.Ε (Κάνιγγος 10), την 29ην Νοεμβρίου 1999.

Ή ομιλία αύτη κυκλοφορεί ως τευχίδιον, διότι πιστεύω ότι θα ωφεληθώμεν όλοι, κληρικοί και λαϊκοί, μοναχοί και κοσμικοί, από την μελέτην αυτής.

Σεβαστοί Πατέρες! Αγαπητοί αδελφοί!

Με την χάριν του Θεού, θα ομιλήσω δια έναν εργάτην της Εκκλησίας, δια έναν άνθρωπον, ο όποιος ανηλώθη ως ιερέυς του Υψίστου, ως λειτουργός, ως πνευματικός καθοδηγητής, ως εξομολόγος και Γέροντας.

Τ' όνομα του; Αρχιμανδρίτης Έπιφάνιος Ι. Θεοδωρόπουλος! «Ήκουσα περί σου ότι πνεύμα Θεού εν σοι και γρήγορσις και σύνεσις και σοφία περισσή ευρέθη εν σοί» (Δαν. ε'14).

Ό ανωτέρω χαρακτηρισμός είναι ο πλέον εύστοχος, δια να σκιαγραφηθή ο Μακαριστός Γέροντας μου. Διότι χωρίς υπερβολήν «ως κέδρος ανυψώθη εν τω Λιβάνω και ως κυπάρισσος εν όρει Άερμών» (Σ. Σειρ. κδ' 13).

Πώς λοιπόν, ένα μυρμήγκι σαν εμένα θα μπόρεση, να ομιλήση επαξίως δια τον υψιπέτην αετόν αυτόν της Εκκλησίας; Συνοχή με κατέχει κατά την παρούσαν προσπάθειαν. Ένας μεγάλος εσωτερικός φόβος μου σταματά τον νουν και μου τaráσσει την καρδίαν. Θα μπορέσω να κάνω μίαν ακριβήν προσωπογραφίαν του Γέροντος μου, ή θα δημιουργήσω μίαν ηλλοιωμένην εικόνα του;

Άλλα, πάτερ αγαθέ, ενίσχυσε με, ώστε τα λόγια μου τα πτωχά, να παρουσιάσουν την ηγιασμένην μορφήν σου και ν' αποκαλύψουν τας πολλάς σου αρετάς και τα πολλά σου χαρίσματα, αυτά, τα όποια μίαν ολόκληρον ζωήν έκρυβες εις την αφάνειαν!

1. Καταγωγή, νηπιακά και παιδικά χρόνια.

Ο Μακαριστός Γέρων Αρχιμανδρίτης Έπιφάνιος Ι. Θεοδωρόπουλος, κατά κόσμον Ετεοκλής, εγεννήθη εις το χωρίον Βουρνάζιον της Καλαμάτας, εις τας 21 Δεκεμβρίου του 1930. Ήτο το πρώτον τέκνον από τα έξι τέκνα του Ιωάννου και της Γεωργίας Θεοδωροπούλου. Ή οικογένεια του ήτο ευκατάστατος και ευσεβής.

Επειδή ήτο το πρώτον άρρεν τέκνον της γενεάς του, εις την ευρυτέραν συγγένειάν του, όλοι οι

συγγενείς, προεξάρχοντος του πάππου του, αφωσιώθησαν κυριολεκτικώς εις την ανατροφήν του νεαρού Έτεοκλέους και ήσαν υπερπροστατευτικοί προς αυτόν.

Ό νεαρός όμως Ετεοκλής «αφορισμένος ων εκ κοιλίας μητρός αυτού» υπό του Θεού, καθόλου δεν επηρεάσθη χαρακτηριολογικώς από την συμπεριφοράν αυτήν, άλλ' αντιθέτως ηκολούθησε τον Κύριον από νηπιακής ηλικίας, «ζήλων εξήλωκε Κυρίω παντοκράτορι» (Πρβλ. Γ' Βασ. θ' 10), ελκόμενος από την γνησίαν ευσέβειαν των ευλαβέστατων και ασκητικής βιοτής γυναικών, μάμμης και θείας του και μιμούμενος το θεοφιλές παράδειγμα των.

Ήτο μόλις δύο ετών όταν ερωτάτο, τι θα γίνη όταν μεγαλώση και απαντούσε με σαφήνεια:

-Θα γίνω παπάς! Και έπαιρνε ένα μικρόν βιβλίον και έκανε πώς εδιάβαζε. Συχνά εντύνητο με κάποιον σενδόνι και παρίστανε εις τα παιγνίδια του τον ιερέα. Έλεγε η θεία του Αλεξάνδρα εις κάποιον γνωστόν της, δια τον Γέροντα:

-Απορώ, παιδάκι μου, πώς αυτός ο άνθρωπος, δεν εγεννήθη με τα ράσα!

Όταν τον ερωτούσαμε:

-Γέροντα, τι θα κάνατε εις την περίπτωσιν κατά την οποίαν η Εκκλησία λαβή την απόφασιν να καταργηθούν τα ράσα;

Εκείνος απαντούσε:

-Θα περιορίσω τον εαυτόν μου σ' εγκλεισμόν!

Ό Γέροντας συνήθιζε να λέγη:

-Ό,τι είμαι το οφείλω πρώτον εις τον Θεόν και μετά εις την θείαν Άλεξάνδραν.

Ή θεία Αλεξάνδρα ήτο αδελφή του πατέρα του Γέροντος. Έμεινε μαζί του σχεδόν σ' όλην του την ζωήν. Δια διαφόρους λόγους και κάτω από ποικίλους περιστάσεις, η θεία είχε αναλάβει τον ανηψιόν της Ετεοκλήν δια μεγάλα χρονικά διαστήματα, ήδη από νήπιον. Τον διακονούσε και ως Άρχιμανδρίτην Επιφάνιον, συνεισφέροντας αφανώς ουκ ολίγα εις το ποιμαντικόν του έργον. Αυτό το ανεγνώριζεν ο Γέροντας και συχνώς αναφέρετο εις αυτήν με ευγνωμοσύνην.

Πολλές φορές, όταν ήτο ακόμη νήπιον, η θεία του Αλεξάνδρα τον έπαιρνε μαζί της εις την εργασίαν της -έραβε τότε καπέλλα- και τον έβαζε να κάθηται ήσυχα εις μίαν καρέκλαν.

-Ετεοκλή μου, του έλεγε, μη κουνηθής από 'κει δια να σ' αγαπάη ο Χριστούλης.

Εκείνος εκάθετο δι' ολίγον ακίνητος, αλλά μετά ήσθάνετο την ανάγκην να μετακινηθη.

-Πρέπει να κάθεσαι ήσυχος, του έλεγε εκείνη, δια να σε πάρη ο Χριστούλης στον Παράδεισο.

-Τώρα, πού κουνήθηκα λίγο, μήπως έχασα τον Παράδεισο; ερωτούσε μ' αγωνίαν ο μικρός.

-Λίγο ακόμη και κινδυνεύεις να τον χάσης, απαντούσεν εκείνη. Πρόσεχε πολύ!

Έτσι εγίνετο μια απλοϊκή συζήτησις, η οποία όμως έδειχνε την παιδείαν της ευσέβειας, την οποίαν εφήρμοζεν επάνω του η θεία Αλεξάνδρα, αλλά και τον πνευματικόν πόθον του μικρού δια τον Παράδεισον.

Αργότερα ως ιερεύς τον ακούγαμε να λέγη εις εξαιρετικός περιπτώσεις:

-Φοβερόν είναι να σβησθή τ' όνομα του Χριστιανού από το βιβλίον της ζωής!

Είχε πάντοτε αυτόν τον πόθον του Παραδείσου, αλλά και τον φόβο να μη τον χάση.

Εις την ηλικίαν των πέντε ετών παρηκολούθη ανελλιπώς την Θείαν Λειτουργίαν και τας άλλας ακολουθίας της Εκκλησίας, κοινωνώντας των Άχραντων Μυστηρίων και νηστεύοντας κανονικά όπως οι ώριμοι εις την ηλικίαν.

Έπήγαινε εις την Έκκλησίαν πριν ξημερώσει, πολλές φορές και πριν από τον ιερέα! Μία Κυριακή πρωϊ, ενώ ήτο ακόμη σκοτάδι, επήγαινε ο ιερεύς του χωρίου ν' άνοιξη την Έκκλησίαν. Καθώς έπλησίασεν, είδε κοντά εις την πόρταν σαν κάτι πυρακτωμένα «μάτια» να τον κοιτάζουν. Έφοβήθη και δεν επροχώρησεν. Δια να μη περιμένη όμως έξω εις το σκοτάδι έως να ξημερώση, επήγε και εκτύπησεν εις το σπίτι του μικρού Ετεοκλή. Του άνοιξε η θεία Αλεξάνδρα. Όταν εκείνη έμαθε τα καθέκαστα, του είπε χαμογελώντας:

-Α, παππούλη μου, τι φοβήθηκες! Ό Ετεοκλής είναι μ' αναμμένα τα κάρβουνα για το θυμιατό!

Πράγματι ο «παιδιογέρων» Ετεοκλής ήτο «αφωρισμένος εκ κοιλίας μητρός αυτού» (Πρβλ. Γαλ. α' 15)!

Κάποτε, όταν ήτο μικρόν παιδί, προσχολικής ηλικίας, πληροφόρηθη ότι αι θείαι του την επόμενην ημέραν θα επήγαιναν να λειτουργηθούν εις κάποιον εξωκλήσι. Τας παρεκάλεσε, λοιπόν, από το βράδυ να τον πάρουν μαζί των. Έκείναι του το υπεσχέθησαν, αυτός όμως εκατάλαβε -επειδή του το είχαν ξανακάνει- ότι θα τον ξεγελούσαν, δι' αυτό και ετοίμασεν ένα σχέδιον χωρίς να το ειπή σε κανέναν. Το πρωί τον ξυπνάει αγανακτισμένη η μία θεία του και του λέγει:

-Ετεοκλάκη, εσύ έκρυψες τα παπούτσια μας και δεν τα βρίσκουμε;

-Α, λέγει. Σάς έπιασα. Θα φεύγατε χωρίς να με παίρνατε. Λοιπόν, πρώτα θα ετοιμασθώ και μετά θα σας δώσω τα παπούτσια σας.

Έτσι τα κατάφερε και τας ηκολούθησε με πολλήν χαράν.

Εκείνη την εποχήν ήτο πολύ ισχνός και κάποια Κυριακή πρωί η θεία προσεπάθησε να τον πείσει, πριν πάνε εις την Έκκλησίαν, να πιή ένα ποτήρι γάλα. Ο μικρός Ετεοκλής αντέδρασεν εντόνως και επέπληξε την θείαν με τας λέξεις:

-Τι θα πάμε να κάνουμε στην Εκκλησία με γεμάτο στομάχι; Πώς θα προσευχηθούμε, πώς θα πάρουμε αντιδωρο; Θα πάμε μόνο για ν' ακούνε τ' αυτιά μας;

Την ιδίαν εποχήν εις μίαν νέαν προτροπήν της θείας να πιή ένα ποτήρι γάλα Τετάρτη πρωί, πριν φυγή δια το νηπιαγωγείον, ο Ετεοκλής αντέδρασεν εντονώτερα. Έτρεξε και εγονάτισεν εμπρός εις τα εικονίσματα λέγοντας:

-Θεούλη μου, αν άλλη φορά Τετάρτη ή Παρασκευή μου πη η θεία να πιω γάλα, πάρε της την φωνή και δώσε της τα πόδια (ως γνωστόν ή θεία Αλεξάνδρα είχε αναπηρίαν εις τα πόδια).

Ή θεία όπως ήτο φυσικόν, ησθάνθη δέος ακούοντας αυτήν την παιδικήν προσευχήν!

2. Μαθητικά χρόνια.

Το Δημοτικόν Σχολείον και το Γυμνάσιον ετελείωσεν εις την Καλαμάταν, την πόλιν η οποία ανέδειξεν πνευματικά αναστήματα του ύψους του π. Ηλία Παναγουλάκη, του π. Ίωήλ Γιαννακοπούλου και του π. Χρυσοστόμου Παπασαραντοπούλου. Από την πρώτην τάξιν του Δημοτικού ήτο άριστος εις όλα τα μαθήματα εκτός από την αριθμητικήν, την οποίαν δεν συνεπαθούσε καθόλου. Εις τας προτροπάς της θείας Αλεξάνδρας να μελετήση καλώς και την αριθμητικήν του, απαντούσε:

-Τι την θέλω, θεία, την αριθμητική; Έμπορος θα γίνω; Ιερεύς θα γίνω!

Επέισθη όμως εις τας συμβουλάς της θείας του, όταν αυτή, παιδαγωγικότατα φερομένη, του διετύπωσε το επιχείρημα-«απειλή», ότι χωρίς την αριθμητικήν δεν θα μπόρεση να προχώρηση εις το Δημοτικόν, εις το Γυμνάσιον και εις την Θεολογικήν Σχολήν, ώστε να γίνη ένας καλός κληρικός, όπως αυτός επιθυμούσε διακαώς. Από εκείνην την ημέραν άλλαξε την τακτικήν του και εδιάβαζε πρώτον τα θετικά μαθήματα και κατόπιν τα υπόλοιπα.

Αυτό βεβαίως πολύ τον ωφέλησε, διότι σιγά-σιγά απέκτησε μαθηματικήν σκέψιν και τα επιχειρήματα του απέκτησαν τετράγωνη λογικήν. Μάλιστα μερικοί, οι όποιοι τον άκουγαν να διαλέγεται με τόσην σαφήνειαν χωρίς λογικά άλματα, ανερωτώντο μήπως δεν ετελείωσε Θεολογικήν Σχολήν, αλλά Φυσικομαθηματικήν ή Πολυτεχνείον.

Έκτος από άριστος μαθητής, ήτο κατά μαρτυρίαν των συμμαθητών του και άριστος χαρακτήρας, με αποτέλεσμα να κερδίση την πλήρην έμπιστοσύνην διδασκόντων και διδασκομένων και να γίνη ο συνδεδεικός κρίκος μεταξύ των δια την επίλυσιν σχολικών ζητημάτων, τα όποια ανέκυπτον.

Έσυζητούσε με ακαταμάχητον επιχειρηματολογία τα ζητήματα αυτά με τους συμμαθητάς του, έπειθε δια την ορθότητα της εκάστοτε ενδεικνυομένης λύσεως και κατόπιν επαρουσιάζετο εις τον σύλλογον των καθηγητών και εγγυατο προσωπικώς δια την συνεργασίαν των μαθητών.

Χαρακτηριστική ήτο η φράσις διδασκόντων και διδασκομένων. Το είπεν ο Ετεοκλής! Και με αυτό ήθελαν να δείξουν ότι επεκράτησε το αίσθημα ευθύνης, η συνέπεια και η σταθερότης της αποφάσεως, η οποία είχε ληφθή.

Ο νυν Μητροπολίτης Μεσσηνίας κ. Χρυσόστομος, ο όποιος ήτο πνευματικός του κατά την παιδικήν και νεανικήν του ηλικίαν, γράφει δια τον Έτεοκλήν: «Από των γυμνασιακών ήδη

σπουδών του εν Καλαμάτα ως μαθητής των Κατηχητικών Σχολείων της Ιεράς Μητροπόλεως Μεσσηνίας, φαίνεται ότι θα διέπρεπεν εν τη Εκκλησία ως κληρικός, καθ' όσον ο πλούτος της εις τον Θεόν πίστεως του και ή απέραντος αγάπη του προς την Έκκλησίαν ήσαν τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της νεανικής του ζωής. Η ετοιμότης του πνεύματος του και ή σοβαρά εις πάσαν περίπτωσιν συμπεριφορά του προεμήνου την περαιτέρω υποδειγματικήν εν τη Εκκλησία και τη κοινωνία εξέλιξίν του.

Συν τω χρόνω προϊόντι και της ηλικίας αυξανομένης απεκαλύπτετο ο έσω άνθρωπος αυτού, κοσμούμενος υπό πολλών χαρισμάτων της ευδοκίας του Θεού και υπό πολλών επίκτητων γνώσεων εκ της συνεχούς Αγιογραφικής, Πατερικής, Κανονολογικής και ποικίλης άλλης ωφελίμου μελέτης».

Δεν αφήνε ευκαιρίαν εις τον ελεύθερον χρόνον, κατά την οποίαν να μη μελετά μαζί με την Αγίαν Γραφήν και τους Πατέρας. Από μαθητής ακόμη Γυμνασίου εδιάβαζε τα βιβλία της Θεολογικής, δια να έχη την δυνατότητα, όπως έλεγε, εις το Πανεπιστήμιον να εγκύψη επισταμένως εις τους Πατέρας. Είχε πεποίθησιν και το έλεγε συχνώς.

-Τον επιστήμονα δεν τον κάνει το Πανεπιστήμιον, αλλά η καρέκλα, τονίζοντας έτσι την σημασίαν της προσωπικής μελέτης.

Παραλλήλως προς τον διανοητικόν του καταρτισμόν εφρόντιζε και δια την πνευματικήν του καλλιέργειαν. Δεν του αρκούσε το γεγονός του συχνού εκκλησιασμού, αλλά ήθελε να έχη όσον έγίνετο συχνότερα επαφήν με «την αριστοκρατίαν» της Ορθοδοξίας, δηλ. τα Μοναστήρια, όπως τα εχαρακτήριζεν.

Κοντά εις την Καλαμάτα, το μοναστήρι του Βουλκάνου έβλεπε τακτικώς τον νεαρόν Έτεοκλήν. Δεν παρέλειπε δε να πηγαίνη εκεί και εις το πανηγύρι της Μονής, την 15ην Αύγουστου.

3. Φοιτητικά χρόνια.

Όταν συνεπλήρωσεν εις την Καλαμάταν τας γυμνασιακάς σπουδάς του, έρχεται εις τας Αθήνας κατά την παραγμένην περίοδον του 1949 και εγγράφεται ως πρωτοετής φοιτητής, εις την Θεολογικήν Σχολήν του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Ευφύεστατος και φιλομαθέστατος ων, δεν περιωρίσθη μόνον εις την μελέτην των θεολογικών μαθημάτων του, αλλά κατά την διάρκειαν των σπουδών του εμελέτα εις βάθος την Αγίαν Γραφήν και τους Πατέρας της Εκκλησίας, εν παραλλήλω δε, τους αρχαίους φιλοσόφους και συγγραφείς, τους των μέσων και νεωτέρων χρόνων Έλληνας και ξένους λογοτέχνας, ιστορικούς, ερευνητάς, απολογητάς και λοιπούς διανοητός και βεβαίως την σύγχρονον πραγματικότητα, από τον ημερήσιον και τον περιοδικόν τύπον.

Εξ ετέρου, παρηκολούθει παραδόσεις και μαθήματα, τα όποια τον ενδιέφεραν και εις άλλάς Πανεπιστημιακός Σχολάς (π.χ. Νομική, Φιλοσοφική και Ιατρική), ζών, δρών, διαλεγόμενος και λίαν συντόμως καθιερούμενος μεταξύ των συμφοιτητών του.

Δεν τον χεαακτρήριζε μόνον άκρα ευλάβεια αλλά και ετοιμότητα πνεύματος καθώς και ευστροφία μη ευκαταφρόνητος. Εις τας συζητήσεις περι πίστεως κανείς δεν ετολμούσε να σταθή απέναντι του.

Κάποτε κάποιος φοιτητής άλλης Σχολής, ανάπηρος, κατηγορούσε τον Χριστιανισμόν ως άχρηστον. Ό Ετεοκλής του παρέθετε πλήθος επιχειρημάτων, άλλ' αυτός δέν υποχωρούσε με τίποτα. Εις το τέλος λοιπόν του λέγει:

-Μη συνεχίζης, διότι θα με φέρης εις δύσκολον θέσιν... Θα εξειδικεύσω το θέμα!

Εκείνος επέμενε. Και ο Ετεοκλής:

-Εις εσένα ειδικώς ο Χριστιανισμός προσέφερε την ιδίαν την ζωήν! Εάν δεν υπήρχεν ο Χριστιανισμός, εσένα, ως ανάπηρον θα σ' έριχναν εις κάποιον Καιάδα!

Και η συζήτησις έληξεν!

Ως μαθητής και φοιτητής ποτέ δεν εδιάβαζε τα μαθήματά του ημέραν Κυριακήν, εφαρμόζοντας και εις αυτό ακόμη την εντολήν του Θεού: «Εξ ημέρας έργα και ποιήσεις πάντα τα έργα σου. Τη δε ημέρα τη εβδόμη Σάββατα Κυρίω τω Θεώ σου. Ού ποιήσεις εν αύτη πάν έργον» ("Εξοδ/κ'9-10).'

Εις το Πανεπιστήμιον ήτο η διακρινόμενη φωτεινή προσωπικότης και εψηφίσθη πρόεδρος του φοιτητικού συνδέσμου. Οι καθηγηταί του τον αγαπούσαν πολύ και ελάμβανον σοβαρώς ύπ' όψιν των την γνώμην του, ακόμη και εις τας διαλογικάς συζητήσεις μαζί του, κατά την ώραν των μαθημάτων και υιοθετούσαν τας απόψεις του.

Εις τα διανοητικά και πνευματικά του χαρίσματα προσβλέποντες μερικοί καθηγηταί του, τον ωθούσαν δια πανεπιστημιακήν καριέραν. Όμως αυτός προσέβλεπεν εις το μέγα αξίωμα της ιερωσύνης και δεν ήθελε ν' αποκλίνη καθόλου από την πορείαν του.

Δεν επιθυμεί καν να μεταβή εις το εξωτερικόν δια μεταπτυχιακάς σπουδάς, επειδή επίστευεν ότι η μελέτη των Πατέρων της Εκκλησίας είναι σημαντική και ανωτέρα από κάθε θεολογικήν σπουδήν εις το έξωτερικόν, οπού κυριαρχεί η δυτική σκέψις, είτε του παπισμού είτε του προτεσταντισμού.

Ολίγοι θεολόγοι ηγάπησαν και εμελέτησαν την Αγίαν Γραφήν, όσον ο π. Έπιφάνιος. Είχε πρόγραμμα να μελετά όλην την Γραφήν, Πάλαιαν και Καινήν Διαθήκην, από το αρχαίον κείμενον, τρεις φορές τον χρόνον. Έχρησιμοποίησε την Αγίαν Γραφήν ως οπλοστάσιον, απ' οπού αντλούσε τα όπλα του εις τον αγώνα του κατά των αιρετικών, όπως ο ομώνυμος του Άγιος.

Έβάδιζε την μέσην και βασιλικήν όδον της Ορθοδοξίας χωρίς ακροβατισμούς εις τα δύο άκρα, τον μοντερνισμόν και την εκκοσμίκευσιν άφ' ενός, και τον ζηλωτισμόν και τον φανατισμόν αφ' ετέρου.

Η αγάπη των καθηγητών εις το πρόσωπον του είναι χαρακτηριστική. Ο περίφημος καθηγητής της Ιστορίας της Καινής Διαθήκης, Λεωνίδας Φιλιππίδης έλεγε:

-«Η έδρα της Ιστορίας της Καινής Διαθήκης ανήκει εις τον Θεοδωρόπουλον».

Μεταξύ των καθηγητών υπήρχε μια «κρυφή αντιζηλία» εις την προσπάθειαν, την οποίαν έκαναν όλοι τους να τον κάνουν διάδοχόν των εις την ιδικήν των έδραν. Ο ίδιος ο π. Έπιφάνιος αργότερα έλεγε:

-Καλύτερα να λένε ότι άξιζα να γίνω καθηγητής Πανεπιστημίου, παρά να γίνω και μετά να λένε ότι δεν άξιζα.

Εις το ερώτημα, τι άλλο θα εσπούδαζεν, εκτός της Θεολογίας, απαντούσε: ή Ιατρική ή Νομική. Ιατρικήν, επειδή αποτελεί την κυρίαρχον ανθρωπιστικήν επιστήμην, η οποία συμπαρίσταται εις τον ανθρωπινον πόνον και Νομικήν, διότι έχει εις μέγα βαθμόν κοινωνικήν διάστασιν. Άλλά θα έθετα ως γραμμήν μου να υπερασπίζωμαι δίκαια συμβάντα και αθώους ανθρώπους.

Όπως προανέφερα, ο π. Έπιφάνιος δεν επιθυμούσε να μεταβή εις την Έσπερίαν δια μεταπτυχιακός σπουδάς εις Φράγκικα Πανεπιστήμια. Έκανε όμως μια πολύ ουσιαστικήν μετεκπαίδευσιν κατά τους θερινούς μήνας.

Επίστευε ότι κάθε υποψήφιος κληρικός και μάλιστα ο άγαμος έπρεπε να καταφεύγη εις τα Ορθόδοξα Μοναστήρια, «τα ιερά φροντιστήρια της τελείας κατά Χριστόν φιλοσοφίας» κατά τον ιερόν Χρυσόστομον. Εκεί διευκολύνεται η πνευματική άνοδος και θεμελιώνεται η γνήσια κατά Χριστόν ζωή.

Δι' αυτόν τον λόγον ο Ετεοκλής επήγαινε εις το μοναστήρι της Λογγοβάρδας εις την Παρόν. Εκεί εμαθήτευσε «παρά τους πόδας» του Γέροντος Φιλόθεου Ζερβάκου, ηγουμένου της μονής, τον όποιον είχε δια Πνευματικόν και Γέροντα του έως την κοίμησιν του π. Φιλόθεου το 1980.

Ο π. Άγαθάγγελος Μιχαηλίδης (1908-1991). Από το 1980 ήτο ο πνευματικός τον π. Έπιφάνιον.

4. Διάκονος και πρεσβύτερος.

Η τήρησις των Ιερών Κανόνων.

λίγους μήνας μετά την συμπλήρωσιν του εικοστού πέμπτου έτους της ηλικίας του, ο Θεός ικανοποίησε την από βρεφικής ηλικίας επιθυμίαν του να γίνη κληρικός, αφού προηγουμένως αντιμετώπισε τας ειρωνείας και τα δυσμενή σχόλια των άλλων. Μάλιστα η πολεμική αυτή ηυξήθη, όταν έδήλωσεν ότι θα ακολουθήση και την κατά Χριστόν αγαμίαν δηλ. ισόβιον παρθενίαν, δια να είναι απερίσπαστος εις το έργον του Θεού.

Η χειροτονία του εις διάκονον έγινε «εν απλή καθημερινή ήμερα και εν στενωτάτω κύκλω προσώπων» ως ο ίδιος σημειώνει, από τον αείμνηστον Μητροπολίτην Αιτωλίας και Ακαρνανίας κ. Ίερόθεον, την 9ην Νοεμβρίου 1956 και λαμβάνει το όνομα Έπιφάνιος. Έχειροτονήθη μεγαλύτερος

από το όριον ηλικίας, το όποιοι θέτουν οι ιεροί κανόνες.

Είχεν ευαισθησίαν εις την τήρησιν των ιερών κανόνων. Ποτέ δεν διανοήθη ούδ' έπ' ελάχιστον να παραβίαση τα πάνσεπτα κείμενα των ιερών κανόνων της Εκκλησίας. Έλεγε δε ότι οι Ιεροί Κανόνες εκδικούνται «εκείνους οι όποιοι τους παραβιάζουν». Δεν απέρριπτεν όμως καθόλου τον θεσμόν της οικονομίας. Ήθελεν όμως να εφαρμόζη εις τον εαυτόν του την ακρίβειαν και εις τους άλλους την οικονομίαν.

Αργότερα μας έλεγεν:

-Εις την ζωήν μου δεν έχω να επιδείξω τίποτε καλόν, πιστεύω όμως ότι οι ιεροί Κανόνες θ' απολογηθούν υπέρ εμού εις τον Θεόν.

Κάποτε ένα πνευματικοπαίδι του του είπε: -Πάτερ, με την προσκολλησίαν σας εις τους Ιερούς Κανόνες καταντάτε νομικιστής!

-Όχι, παιδί μου! απήντησεν ο Γέροντας. Εις μίαν εποχήν όμως, οπού πολλοί εφευρίσκουν διαφόρους προφάσεις δια να πετάξουν εις τον κάλαθον των άχρηστων τους καρπούς αυτούς του Αγίου Πνεύματος, εγώ επιμένω να στέκομαι με απόλυτον σεβασμόν μπροστά σ' Αυτό και τους Θεοφόρους Πατέρας οι όποιοι εθεσμοθέτησαν τα κελεύσματα Του. Με αυτήν την έννοιαν, αν θέλης, είμαι νομικιστής!

Μιαν άλλην φορά του είπαν:

-Πάτερ, απολυτοποιείτε τους Ιερούς Κανόνες!

-Μπορώ, παιδί μου, να μην τους απολυτοποιώ, αφού είναι καρποί του Αγίου Πνεύματος; Εις τον α' κανόνα της Ζ' Οικουμενικής Συνόδου, αναφέρεται ολοκάθαρα ότι οι Άγιοι Πατέρες οι θεσπίσαντες τους Ιερούς Κανόνες όπως και οι Άγιοι Απόστολοι «εξ ενός άπαντες και του αυτού Πνεύματος αυγασθέντες, ώρισαν τα συμφέροντα». Ποιος είμαι, λοιπόν, εγώ να τους σχετικοποιήσω;

Άλλοτε πάλι.

-Πάτερ, είναι γνωστόν ότι είσθε αυστηρά προσηλωμένος εις την πιστήν τήρησιν των Ιερών Κανόνων δια την επίλυσιν όλων των εκκλησιαστικών προβλημάτων και μ' αυτό το πνεύμα γράφετε τα κείμενα σας. Μήπως έχετε μετανιώσει ποτέ δια τας θέσεις τας οποίας επήρατε, βλέποντας τας μετέπειτα εξελίξεις των πραγμάτων;

-Όχι, καλό μου παιδί, απήντησεν. Ούτε κατά διάνοιαν! Και τώρα να έγραφα δια τα ίδια θέματα, τα ίδια πράγματα θα έγραφα και την ιδίαν στάσιν θα ετηρούσα.

Ποτέ εις την ζωήν μου δεν μετενόησα, επειδή έλαβα την θέσιν την οποίαν υπηγόρευον οι Ιεροί Κανόνες. Δια πολλά αλλά μετανοούμε όλοι μας πικρώς' δια την τήρησιν των Ιερών Κανόνων, όχι!

Το ίδιον έτος της χειροτονίας του εις διάκονον, εξέδωσε και το πρώτον του βιβλίον αντιρρητικού χαρακτήρος, υπό τον τιτλον «Η Αγία Γραφή και τα πονηρά πνεύματα».

Κατά τα έτη 1956-1961 διάκονος ων πλέον, επέρασε τον περισσότερον χρόνον εις την Καλαμάταν κυρίως μελετώντας τους Πατέρας της Εκκλησίας. Συγχρόνως συναναστρέφετο με μεγάλος εκκλησιαστικός προσωπικότητας της εποχής εκείνης.

Με τον π. Ίωήλ Γιαννακόπουλον, τον όποιοι μιμήθη εις την αγάπην της Αγίας Γραφής, με τον π. Γερβάσιον Παρασκευόπουλον, από τον όποιοι εκληρονόμησε και ηύξησε την αγάπην προς τους Ιερούς Κανόνες και το Μύστηριον της Ιεράς Έξομολογήσεως, με τον π. Άθανάσιον Χαμακιώτην, του οποίου εθαύμαζε το πράον και ήρεμον και ταπεινόν, με τον π. Σπυρίδωνα Σγουρόπουλον, του οποίου η νομική κατάρτισις επηρέασεν αρκετά την σκέψιν του, με τον π. Χριστόφορον Καλύβαν, η παρρησία του οποίου πολλά τον edίδαξε και με τον π. - Αυγουστίνον Καντιώτην, από τον όποιοι εκληρονόμησε την αγωνιστικότητα δια τα εκκλησιαστικά θέματα.

Μετά την συμπλήρωσιν του τριακοστού έτους της ηλικίας του, το 1961, ο π. Έπιφάνιος άνήλθεν εις τον βαθμόν του πρεσβυτέρου «και πάλιν εν καθημερινή. Κεκλημενοι ελάχιστοι», ως ο ίδιος γράφει. Ή χειροτονία του έγινε από τον Μητροπολίτην Έλευθερουπόλεως κυρόν Αμβρόσιον, τη ευλογία του ασθενούντος τότε και όλίγον αργότερα κοιμηθέντος Μητροπολίτου Αιτωλίας και Ακαρνανίας κυρού Ιεροθέου.

Όταν χειροτονήθη πρεσβύτερος, δεν είχε προλάβει να ράψει άμφια. Του εμάζεψαν, λοιπόν, διάφορα επιμέρους άμφια από τον Ναόν και έτσι έσχηματισθη μια παλαιά στολή «δειγματολόγιον». Εις το τέλος της λειτουργίας τον επλησίασεν ο ψάλτης του Ναού και του είπεν:

-Πάτερ μου, σήμερα με καταπλήξατε και με διδάξατε!

-Γιατί; ρωτά ο Γέροντας.

-Διότι και ο τελευταίος παπαδάκος, όταν χειροτονήται, έχει την καινούργια του στολή. Και ο π. Έπιφάνιος (ήτο ήδη γνωστός από τας συγγραφάς του) να χειροτονήται με ξένη στολή και μάλιστα με μαζέματα;!

Πρόσωπον γαλήνιον, βλέμμα διορατικόν ύπαρξις ήγιασμένη.

5. Ή ιερατική του προσφορά.

Η ιερατική του προσφορά ήθελε να είναι άνευ αντιμισθίας οικονομικής. Ωσάν ιερεύς ήτο άμισθος και ανασφάλιστος, αλλά και δια μίαν ολόκληρον ζωήν δεν επήρε ούτε μίαν δραχμήν, να ενδύσθαι σχήμα λόγου, ούτε μίαν δραχμήν από το λειτούργημα του! Δια να έχη τα προς το ζην -ιδιαιτέρως κατά τα πρώτα έτη της ιερατικής διακονίας του- έκανε διορθώσεις τυπογραφικών δοκιμίων των εκδόσεων «Αστήρ» των Αδελφών Παπαδημητρίου.

Ημπορούσε να καυχηθή εν Κυρίω όπως ο Απόστολος Παύλος, λέγοντας: «αργυρίου ή χρυσίου ή ιματισμού ουδενός επεθύμησα. ταις χρείαις μου και τοις ουσι μετ' εμού υπηρέτησαν αι χείρες αύται» (Πραξ. κ' 33-34). Δια βίου είχεν επιρρίψει την μέριμνά του «επί τον Κυριον» και η υπέρτατη φιλοσοφία -όπως το εχαρακτήριζεν- ήτο δι' αυτόν το λειτουργικόν «εαυτούς και αλλήλους και πάσαν την ζωήν ημών Χριστώ τω Θεώ παραθώμεθα».

Κάποτε του είπεν ένα πνευματικοπαίδι του:

-Μήπως πρέπει να διορισθήτε όχι δια τον μισθόν, αλλά δια την ασφάλειαν και την σύνταξιν;

Ό Γέροντας όμως κουνώντας το κεφάλι του με νόημα παρετήρησεν:

-Ξέρεις κανένα καλόν αφεντικό να έχη καλόν εργάτην και να μη τον πληρώνη;

-Όχι, Γέροντα. Ένα καλόν αφεντικό πάντα πληρώνει καλά τον εργάτην του.

Και εκείνος με τρόπον εκφραστικόν:

-Ποιο είναι το αφεντικό μας;

-Ό Κύριος, απήντησε το πνευματικοπαίδι του.

Τότε ο Γέροντας κατέληξεν:

-Αρκεί! Θα δης, εσείς οι όποιοι θα έχητε μισθούς, πόσες φορές θα ζητάτε από τον άμισθον Επιφάνιον χρήματα!

Και ο λόγος αυτός ο προφητικός επαληθευθη πλήρως!

Ήθελε μίαν θέσιν ταπεινήν και εκεί να εργασθή αφανώς και με ζήλον. Έπεδόθη με αξιοθαύμαστον αφοσίωσιν εις το Μυστήριον της Ιεράς Έξομολογήσεως, εις το παρεκκλήσιον των «Τριών Ιεραρχών» (Μενάνδρου 4) και εξομολογεί τους Χριστιανούς, οι όποιοι καταφεύγουν κοντά του.

Είχε βαθειάν συνείδησιν ότι η κλήσις, την οποίαν ο Θεός του είχεν απευθύνει, ήτο να διακονήση την Έκκλησίαν Του, ως πρεσβύτερος επί της μετανοίας. Και το έργον αυτό άσκησε μ' ένθεον ζήλον και θαυμαστήν καρποφορίαν.

Παρά την αυστηρότητα του, ένα πλήθος ανθρώπων κάθε ηλικίας, τάξεως και μορφώσεως καταφεύγει κοντά του και αναπαύεται πνευματικώς, αφού πρώτον απέθετον το φορτίον των αμαρτιών των.

Συχνώς μας έλεγε:

-Δεν υπάρχει δια εμέ μεγαλύτερα ικανοποίησις, από το να παραμένω επί ώρας εις το κάθισμα του εξομολογητηρίου και να συμφιλιώνω τον άνθρωπον με τον Θεόν.

-Αν θέλητε να προσδεύσητε εις την πνευματικήν ζωήν, να μη κρατάτε μυστικά από τον Γέροντα σας!

Άλλοτε έλεγε:

Πολλές φορές εις την εξομολόγησιν μου συμβαίνει ' εν όσω εσείς μου εκθέτετε τα προβλήματα,

τα οποία σχετίζονται με αμαρτίας, προετοιμάζω μέσα εις την σκέψιν μου κάποιαν απάντησιν. Όταν όμως αρχίζω να ομιλώ, λέω αλλά. Απόδειξις ότι τελείται Μύστηριον. Αι εμπειρίαί του εις τον χώρον αυτόν της εξομολόγησεως ήσαν σημαντικότερες. Έλεγε μερικές φορές:

-Εν εξάμηνον εις το εξομολογητήριον σου προσθέτει τόση γνώσιν και τόσας εμπειρίας, όσον, όταν τελείωσης ένα Πανεπιστήμιον τεσσάρων ετών.

Η άλλοτε:

-Απόψε είχα φοβερές εμπειρίες! Δύστυχοι άνθρωποι, πόσο βαρυά είναι τα φορτία των μακράν της Εκκλησίας!

Σκεπτόμενος τα προβλήματα των πνευματικών των παιδιών.

6. Το προσωπικόν του πρόγραμμα.

Εκατοικοΰσεν εις μίαν πάροδον της οδού Αχαρνών, Μακεδονίας 24 και τον υπηρετούσεν η θεία του Αλεξάνδρα Θεοδωροπούλου, ευλαβέστατη ψυχή, η οποία εκοιμήθη εν Κυρίω 1983.

Ασκητής αυστηρότατος εις το κέντρον των Αθηνών. Είχε κάνει άρσιν της κρεοφαγίας από δεκαέξ ετών, την οποίαν διετήρησεν επί τεσσαράκοντα τρία έτη έως την κοίμησίν του, όχι διότι επίστευεν ότι η κρεοφαγία είναι βδέλυγμα ή αμαρτια, αλλά από άσκησιν, όπως πολλοί Πατέρες της Εκκλησίας.

Το πρόγραμμα του ήτο έξαντλητικόν όχι να το ζη κανείς, αλλά έστω και να το παρακολουθή κοντά του.

Το πρωί όταν εξυπνούσεν, αμέσως άρχιζε τας πρωϊνάς του ακολουθίας. Δεν έκανε μίαν απλήν προσευχήν, αλλά ήκολούθη αυστηρότατον τυπικόν. Έκανε, εκτός από την εωθινήν προσευχήν, τον Όρθρον και εδιάβαζε τους Κανόνας του Μηναίου και της Παρακλητικής.

Μετά από εν απλούν πρωϊνόν άρχιζεν η εργασία. Μελέτη η συγγραφή κάποιου κειμένου. Επίσκεψις προσώπων δια εξομολόγησιν ή διευθέτησιν θεμάτων προσωπικών, οικογενειακών ή επαγγελματικών. Μέχρι το μεσημέρι μπορεί να παρήλαιναν έως και δέκα άτομα, λαϊκοί, κληρικοί ή μοναχοί.

Το θέμα της κάθε περιπτώσεως ήτο σημαντικόν συνήθως και εχρειάζετο αρκετή καταπόνησις, με διανοητικήν προσπάθειαν. Συχνά έπεστράτευεν όλας τας διαλογικάς και νοητικάς του ικανότητας, ώστε ωρισμένα άτομα να πεισθούν να πράξουν το πρέπον.

Εις αυτό το πλαίσιον εργασίας να πρόσθεση κανείς το συνεχές κτύπημα του τηλεφώνου, οπού τον ανέμενεν άλλος όγκος απλών ή σημαντικών θεμάτων.

Αυτό το πρόγραμμα συναντήσεων, συζητήσεων, επισκέψεων και τηλεφωνημάτων συνεχίζετο μέχρι και την ώραν του μεσημβρινού φαγητού. Έτρωγε και συγχρόνως ωμιλούσεν εις το τηλέφωνον' δεν είχε χρόνον κενόν.

Και όταν απεσύρετο εις τον δωμάτιόν του, είτε στενά πνευματικά του τέκνα, τα όποια δεν είχαν άλλον χρόνον, τον απησχόλουν με κάποιο θέμα των, είτε «ο κύριος Τηλέφωνος», όπως απεκάλη τας τηλεφωνικός συνομιλίας η θεία Αλεξάνδρα.

Και ο μεσημβρινός ύπνος ήτο είδος πολυτελείας ή είδος εν ανεπάρκεια. Σπανίως κατάφερνε να κοιμηθή ολίγον και αυτό όχι περισσότερον από τριάντα λεπτά.

Κατά τας πέντε το απόγευμα άρχιζε τας απογευματινός του ακολουθίας, Έσπερινόν και Παράκλησιν. Μετά αμέσως έφευγε δια τους «Τρεις Ίεράρχας», οπού άρχιζε την εξομολόγησιν από τας 6.00 μ.μ. έως τας 8.00' μ.μ. Μετά την εξομολόγησιν άρχιζαν κάθε βράδυ σχεδόν αι επισκέψεις αγάπης εις τα Νοσοκομεία.

Κάποιο παιδί με αυτοκίνητο τον επερίμενε και επήγαινε εις δύο ή τρεις ασθενείς, εις τα κρεβάτια του πόνου. Επέστρεφε εις το σπίτι γύρω εις τας 10.30' μ.μ. και πριν καθήση, εκοιτούσε τον Έσταυρωμένον και έλεγεν:

-«Ιδε την ταπεινώσιν μου και τον κόπον μου και άφες πάσας τας αμαρτίας μου» (Ψαλμ. κδ' 18).

Συχνά τον επερίμεναν κάποιοι επισκέπται και φυσικά αρκετοί τηλεφωνικά παραγγελίαι. Η συζήτησις με τους επισκέπτας ή με το τηλέφωνον συνεχίζετο και εις τον δείπνον. Δεν ήτο σπάνιον συμβάν ν' άρχιζη το απόδειπνον μετά των χαιρετισμών εις την μίαν τα μεσάνυκτα.

-Γέροντα, τον ερώτησε κάποτε ένα εργαζόμενο ζευγάρι, όταν το βράδυ γυρίζουμε πολύ κουρασμένοι εις το σπίτι, δεν έχουμε όρεξιν για προσευχήν.

-Πώς έχετε όρεξιν για να φάτε; Όπως δεν παραλείπετε το φαγητόν, όσο κουρασμένοι και αν είσθε, άλλο τόσο, και πολύ περισσότερο, δεν πρέπει να παραλείπητε ποτέ και την τροφήν της ψυχής, την επικοινωνίαν με τον Θεόν.

-Μην αμελείτε ποτέ την προσευχήν. Εις το τραπέζι, το πρωί, το απόγευμα, το βράδυ. Ιδιαίτερος μη παραλείπετε το Άπόδειπνον δια κανέναν λόγον, όσο απησχολημένοι και κουρασμένοι και αν είσθε. Είναι ζήτημα αυτοθυσίας και κυρίως αγάπης. Όταν σας τηλεφωνήσει πολύ αργά την νύκτα κάποιον αγαπητόν σας πρόσωπον, πώς, παρά την κούρασίν σας, άγκιστρώνεσθε εις το ακουστικόν και μάλιστα κάποτε μία και δύο ώρες χωρίς να δυσανασχετήτε, αλλά αντιθέτως χαίρεσθε;

Εις το τέλος κάθε αιτήματος μας να λέμε: «ούχ ως εγώ θέλω, άλλ' ως Σύ». Μόνον εις ένα αίτημα δεν χρειάζεται να το προσθέτωμεν αυτό: εις εκείνο της σωτηρίας μας, διότι ο Θεός «πάντας ανθρώπους θέλει σωθήναι και εις επίγνωσιν αληθείας ελθείν» (Α' Τιμ. β' 4).

Μετά το άπόδειπνον άρχιζεν η προσπάθεια να ξεκουρασθή ολίγον με τον ολιγοστόν ύπνον του, διότι έπασχεν από αϋπνίας, δια ν' αρχίση την επομένην ημέραν την ιδίαν επίμονην πνευματικήν εργασίαν.

Έλεγε ο Γέροντας:

-Μια νύκτα είχα περιέλθη εις μεγάλην λύπην λόγω της φοβέρας αϋπνίας. Προσευχήθην με πόνον εις τον Κύριον λέγοντας Του:

«Κύριε, δεν σου ζητώ τιποτε άλλο. Ολίγον ύπνον θέλω. Σου ζητώ κάτι ελάχιστον. Κάτι το όποιον θα έδιδες και εις ένα μυρμήγκι».

Μετά επήρα εις τα χέρια μου την Καινήν Διαθήκην και την άνοιξα να διαβάσω κάτι. Το μάτι μου έπεσεν εις τον στιχον: «εδόθη μοι σκόλοψ τη σαρκί, άγγελος σατάν, ίνα με κολαφίζη, ίνα μη υπεραίρωμαι» (Β' Κορ. ιβ' 7).

Την έκλεισα και είπα: «Σ' ευχαριστώ, Κύριε!».

Έπέρασαν δύο-τρία χρόνια και περιήλθα πάλι εις την ιδίαν ψυχικήν κατάστασιν, από τας πολλές μου αϋπνίας. Επανέλαβα τα ίδια οπότε και πάλι το μάτι μου έπεσεν εις τον ίδιον στιχον! Έδοξολόγησα ξανά τον Θεόν και δεν επέμεινα εις το θέμα.

Μετά από πολύ καιρόν, συνεχιζόμενου του μαρτυρίου των αϋπνιών, ετόλμησα δια τρίτην φοράν και ξανάνοιξα την Καινήν Διαθήκην προς παρηγορίαν μου. Ξανά ο ίδιος στιχος! «Εδόθη μοι σκόλοψ τη σαρκί, άγγελος σατάν, ίνα με κολαφίζη, ίνα μη υπεραίρωμαι. Υπέρ τούτου τρίς τον Κύριον παρεκάλεσα ίνα αποστή άπ' εμού. Και ειρηκέ μοι' αρκεί σοι η χάρις μου. Η γαρ δύναμίς μου εν ασθένεια τελειούται». Όποτε είπα κατασυγκινημένος πάλι: «Κύριε μου, σ' ευχαριστώ. Συγχώρησέ με».

Από τότε, παιδί μου, δεν ξανατόλμησα να παραπονεθώ δια τίποτα προς τον Κύριον. Ας έχη δόξαν! Είπε κάποτε ένας μοναχός, ο όποιος δια ολίγον είχε παρακολουθήσει τον τρόπον ζωής και εργασίας του π. Έπιφανίου.

-Με αυτό το πρόγραμμα, από το πρωί μέχρι την μίαν μετά τα μεσάνυχτα πλήρες, με τον Γέροντα να εργάζεται και τα παιδιά κοντά του να προσπαθούν να μπουν εις τους ρυθμούς του, εγώ δεν θα μπορούσα να μείνω ούτε σαρανταοκτώ ώρες εις το «Μακεδονίας 24».

7. Αρνείται την προαγωγήν του εις Επίσκοπον.

Επανειλημμένως του επροτάθη η άνοδος του εις τον Έπισκοπικόν θρόνον. Το ηρνήθη σταθερώς, επιθυμώντας να παραμείνη εις το περιθώριον και την αφάνειαν και να συνέχιση να διακονή αθορύβως την Έκκλησίαν, με τον τρόπον, τον όποιον ο ίδιος έκρινεν ότι προσεδίαζεν εις τας πεποιθήσεις και τον χαρακτήρα του.

Ερωτήθη από μερικούς:

-Γέροντα, θα μπορούσατε να προσφέρετε πολλά εις τον λαόν, ως Επίσκοπος. Διατί να μη προαχθήτε;

Και απήντησεν:

-Ακουστέ να σας πω: Ό λαός επιζήτα συνήθως από την ηγεσίαν του άρτον και θεάματα. Άρτον (εννοούσε προφανώς τον πνευματικόν άρτον) δεν γνωρίζω αν είμαι εις θέσιν να του δώσω, αλλά θεάματα οπωσδήποτε δεν είμαι εις θέσιν να του προσφέρω!

Άλλοτε τον ερώτησαν:

-Γέροντα, δεν αισθάνεσθε καθόλου μειονεκτικά, όταν νεώτεροι σας και με ολιγότερα προσόντα γίνωνται Επίσκοποι;

-Αλλοίμονον, παιδί μου! Δια ποίον λόγον, πρέπει να αισθάνωμαι έτσι; Τι μου λείπει; Ή κορώνα εις το κεφάλι; Αυτά ποτέ μου δεν τα εζήλεψα, ούτε και μου ταιριάζουν. Δεν μου λείπει τίποτε. Είμαι ιερεύς και τελώ Μυστήρια. Ευλογώ το ψωμί και το κρασί και γίνονται Σώμα και Αίμα Χρίστου. Διαβάζω την συγχωρητικήν ευχήν εις τον πιστόν και εξαλείφονται αι άμαρτιαι του. Συνάπτω το ανδρόγυνον εις μίαν κοινήν ζωήν. Όλα τα κάνω. Το μόνον, το όποιον δεν κάνω είναι, ότι δεν χειροτονώ. Αυτό όμως είναι πλεονέκτημα, δεν είναι μειονέκτημα. Να ξέρατε τι ευθύνη έχουν οι Επίσκοποι και τι λόγον θα δώσουν δια τας χειροτονίας τας οποίας κάνουν! Να σας πω και κάτι άλλο; Και το ότι είμαι Ιερεύς, αισθάνομαι ότι πολύ μου είναι!

Άλλοτε εις παρατήρησιν εξομολογουμένου, ο όποιος του είπε:

-Γέροντα, νομίζω ότι εσείς δεν κάνετε για Δεσπότης, εφωτίσθη ολόκληρος και απήντησε:

-Να 'σαι ευλογημένος, παιδί μου! Να 'σαι ευλογημένος!

8. Συγγραφέύς, Όμολογητής, Διδάσκαλος.

Παραλλήλως με την διακονίαν του, ως εξομολόγου και πνευματικού καθοδηγητού μυριάδων ψυχών, ο π. Έπιφάνιος ησχολήθη και την συγγραφήν· Έδημοσίευσε πλήθος άρθρων εις διάφορα εκκλησιαστικά περιοδικά και συνέγραψεν είκοσι δύο βιβλία, πολλά από τα όποια ε γνώρισαν επανειλημμένος εκδόσεις.

Ή αγάπη του προς την Έκκλησίαν, ο ζήλος του δια την διαφύλαξιν των θεοπαραδότων θεσμίών της και η αταλάντευτος προσήλωσίς του εις τους Ιερούς Κανόνας, τον ώθησαν πολλές φορές να εξέλθη από την αφάνειάν του και να κατάθεση την μαρτυρίαν του, δια της οποίας προασπίσθη την Όρθόδοξον Πίστιν, την Εύαγγελικήν ζωήν, την Κανονικήν τάξιν και τα δίκαια της Εκκλησίας.

Αι μελέται, τα άρθρα, αι γνωματεύσεις, τα υπομνήματα και αι επιστολαί του, πού αναφέρονται εις φλέγοντα εκκλησιαστικά ζητήματα, αποτελούν μνημεία του συγχρόνου εκκλησιαστικού λόγου. Κείμενα τα όποια ακτινοβολούν βαθείαν θεολογικήν γνώσιν, αποστολικόν φρόνημα, αγιοπατερικόν ήθος και ακεραιάν εκκλησιαστικήν συνείδησιν.

Επίσκοποι, ηγούμενοι, ιερομόναχοι, εφημέριοι ενοριών, μοναχοί, λαϊκοί, προσέφευγον μετ' εμπιστοσύνης και εζητούσαν την γνώμην του δια ποικίλα και πολλές φορές λεπτότατα ζητήματα. Και αι απαντήσεις, τας οποίας έδιδε με ταχύτητα και ευθυκρισίαν πού εντυπωσίαζαν, συνέτειναν εις την υπέρβασιν δυσκολωτάτων καταστάσεων και εις την επίλυσιν προβλημάτων, τα όποια εκ πρώτης όψεως εφαινοντο, ότι ήσαν αδύνατον να επιλυθούν.

9. Ιδρυτής, κτήτωρ και Γέροντας Ή. Ησυχαστηρίου.

Το 1976 δια της παροτρύνσεως και της συμπαραστάσεως των πνευματικών του τέκνων, ίδρυσε το ανδρών Ήσυχαστήριον της Κεχαριτωμένης Θεοτόκου εις την Τροιζήνα, υπό την εκκλησιαστικήν δικαιοδοσίαν της Ιεράς Μητροπόλεως Ύδρας, Σπετσών και Αιγίνης. Ή ανέγερσις των κτισμάτων και η θεμελίωσις της πνευματικής ζωής του Ησυχαστηρίου, απετέλεσαν την πρώτην φροντίδα κατά τα τελευταία έτη της ζωής του Μακαριστού Γέροντος μου.

Εις την τελικήν σύσκεψιν, κατά την οποίαν απεφασίσθη η ίδρυσις του Ησυχαστηρίου, είπεν εις τον Γέροντα, κάποιο πνευματικοπαίδι του:

-Δεν νομίζετε, ότι ομοιάζομεν με τον Δον Κιχώτη; -Πώς θα κτίσωμεν Μοναστήρι χωρίς χρήματα; Απένταρος και εσείς, απένταροι και εμείς, όπως μας μάθατε. Τότε ο π. Έπιφάνιος ετόνισε μ' έμφασιν: -Ακριβώς έτσι θα διακριβώσωμεν το θέλημα του Θεού. Εάν θέλη να κτίσωμεν Μοναστήρι, θα μας στείλη χρήματα. Εάν δεν μας στείλη χρήματα, αυτό θα φανερώνη, ότι δεν είναι ευλογημένον να το ιδρύσωμεν. Έτσι δεν θα μπούμεν εις τον κόπον να ξεκινήσωμεν.

Το Ήσυχαστήριον ήρχισε να οικοδομήται, διότι ο Θεός δια θαυμαστού τρόπου, αμείβοντας την

πίστιν του Γέροντος, ηυλόγησε πλουσίως την απόφασίν του δια την ίδρυσιν Ιεράς Μονής. Κατά την διάρκειαν των εργασιών εις την Μονήν, συνέβη μερικές φορές, οι εργαζόμενοι να ζητούν περισσότερα χρήματα από τα συμπεφωνημένα.

Ο υπεύθυνος μοναχός δεν εδέχετο να ικανοποιησας απαιτήσεις των και έτσι το θέμα έφθανε εις τον Γέροντα, ο οποίος του έδιδεν εντολήν, να τους πλήρωσας βάσει των νέων απαιτήσεων.

-Μα, Γέροντα, του αντέτεινε κάποτε ο μοναχός, έτσι αδικούμεθα!

-Παιδί μου, απήντησας ο Γέροντας, ακόμη δεν έχεις καταλάβει, ότι εμείς οί Χριστιανοί οφείλομε να υπομένωμε και αδικίας;

Εις τας 15 Απριλίου 1977 ενεκατεστάθη η μικρά Αδελφότης του Ησυχαστηρίου. Την επομένη ακριβώς έγινε η πρώτη σύναξις των Πατέρων.

-Προσέξτε καλά, είπεν ο Γέροντας. Δεν θα διαφημίσετε το Μοναστήρι, ότι έχομε «καλόν» Γέροντα ή ηγούμενον ή «καλούς» αδελφούς. Ποτέ δεν θα ειπήτε εις άνθρωπον: Έλα εδώ να μονάσης, μη πηγαίνης εις αυτό ή εκείνο το Μοναστήρι. Δεν θα κατηγορήσετε άλλο Μοναστήρι, δια να εξάρτε το ιδικόν μας. Αυτά όλα είναι έξω από τον χαρακτήρα μου.

Εάν θέλη ο Θεός να στείλη ανθρώπους, θα στείλη και χωρίς «διαφημίσεις». Εάν παραβήτε την ανωτέρω εντολήν, θα μου το αναφέρητε εις την εξομολόγησιν ως αμάρτημα!

Ο π. Έπιφάνιος δεν επέτρεψε να μπουν εις την Μονήν πολυτελή και φαντακτερά άμφια, τα όποια προκαλούν. Προτιμούσε τας υφαντάς στολάς των Καλαμών, αι οποίαι είναι απλαί και δεν προκαλούν.

Είναι μάλιστα χαρακτηριστικόν αυτό, το όποιον είπε γνωστός Αγιορείτης, όταν είδε τας άπλās στολάς της Κεχαριτωμένης:

-Νομίζω ότι ευρίσκομαι εις την Αποστολικήν εποχήν.

10. Δοκιμασίαι της υγείας του. «Ο Θεός όν αγαπά παιδεύει...».

Ο Γέροντας μου ανέκαθεν είχε αδύναμον κράσιν και αντιμετώπιζε συχνά διάφορα προβλήματα υγείας. Και το συνολικόν πρόγραμμα του επιβάρυνε την κατάστασιν της υγείας του. Πρέπει να ήταν εις τα μέσα του 1982, όταν είχε εντονότατα στομαχικά προβλήματα με Ισχυρούς πόνους. Τον Νοέμβριον του ιδίου έτους έπαθε γαστρορραγίαν από έλκος εις το έλασσον τόξον του στομάχου. Το έλκος εις αυτήν την περιοχήν του στομάχου εξελίσσεται εις καρκίνον.

Νοσοκομείον Ν.Ι.Κ.Ε., 7 Δεκεμβρίου 1982. Νοσηλεύεται ο Γέροντας προκειμένου την επομένη να χειρουργηθή. Εις κάποιαν στιγμήν εισέρχεται εις το δωμάτιόν του ο χειρουργός Β.Κ.

-Λοιπόν, π. Επιφάνιε, αύριο θα πάνε όλα όμορφα και ωραία. Θα ετοιμασθώμεν πρωί-πρωί δια την επέμβασιν. Εν συνεχεία θα κάνωμεν ό,τι καλύτερον μπορούμε και μετά πάλι εις το δωμάτιόν σας. Μην ανησυχείτε καθόλου. Όλα θα πάνε πολύ καλά.

Μέχρι εκείνην την στιγμήν ο Γέροντας τον άκουγε σκεπτικός. Μόλις ετελείωσεν ο ίατρος, κοιτάζοντας τον κατάματα, ετόνισεν:

-Θεού θέλοντος!

-Ναι, ναι, σωστά! Πάντα Θεού θέλοντος.

8 Δεκεμβρίου 1982. Ημερα κατά την οποίαν χειρουργείται δια πρώτην φοράν ο Γέροντας. Με αγωνία περιμένουν έξω από το χειρουργείον πολλά πνευματικά του παιδιά. Από την προηγουμένη είχε ειπή:

-Προτιμότερον να μείνετε εις το σπίτι και να προσευχηθήτε. Θα είναι η καλύτερα προσφορά σας αυτή!

Παρά ταύτα, τιποτε δεν ήτο δυνατόν να τα κράτηση μακριά του. Όσην ώραν διαρκούσεν η εγχείρησις, έγινετο προσευχή εις το παρεκκλήσιον του Νοσοκομείου, προεξάρχοντος του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ύδρας κ. Ιεροθέου.

Επιτέλους μετά 4.30' ωρών επέμβασιν και αρκετήν ώραν έως να συνέλθη από την νάρκωσιν, παρουσιάζεται ο νοσοκόμος, ο όποιος ανοίγει την πόρταν. Η αγωνία όλων κορυφώνεται. Δεν θέλουν τίποτε άλλο, παρά μόνον να τον ιδούν.

Σκεπασμένος μέχρι τον λαιμόν, με ορούς δεξιά και αριστερά, ρίχνει γύρω-γύρω μια ματιά. Την

ματιάν εκείνην πού κυριολεκτικώς σε καθήλωνε. Φωνάζει κοντά του τον ιατρόν Γ.Π. Τα μάτια όλων καρφωμένα εκεί. Άραγε τι να τον θέλη; Σε ολίγον πλησιάζει ο ιατρός και μεταφέρει το μήνυμα-εντολή:

-Ν' αποχωρήσουν αμέσως όλοι!

Και προσθέτει ο ιατρός:

-Ηγέτης και Ποιμήν ακόμη και σ' αυτήν την κατάσταση!

Ένα πνευματικοπαίδι του ιατρός, επήγε να τον επισκεφθή τας ημέρας κατά τας οποίας επρόκειτο να εξέλθῃ του Νοσοκομείου. Του λέγει εις κάποιαν στιγμὴν ο Γέροντας:

-Παιδί μου, πήγαινε εις το λογιστήριον να τους είπης, να ετοιμάσουν τον λογαριασμόν μου.

-Να 'ναι ευλογημένο, Γέροντα" δώστε μου το ασφαλιστικόν σας βιβλιάριον.

-Όπως γνωρίζεις, απήντησεν ο π. Επιφάνιος, δεν παίρνω μισθόν και συνεπώς δεν έχω βιβλιάριον.

-Και γιατί δεν εβγάλατε βιβλιάριον του ΟΓΑ, αφού είσθε μοναχός; τον ερωτά έκπληκτος ο Ιατρός. Και αυτός:

-Άκουσε, παιδί μου. Δεν είναι σωστόν κάτι τέτοιο, διότι δια να δικαιούται ο μοναχός ασφάλισιν, πρέπει να μένη συνεχώς εις το μοναστήρι, πράγμα το όποιον δεν κάνω εγώ!

Ό Γέροντας αντιμετώπισεν την δοκιμασίαν της εγχειρήσεως, οπού του είχαν αφαιρέσει τα 3/4 περίπου του στομάχου, με πίστιν και υπομονήν. Εξήλθε του Νοσοκομείου με πολύ πεσμένας τας σωματικόν του δυνάμεις, αλλά με ψυχικόν σθένος, πού μας έκανε εντύπωσιν. Είχεν ελπίδα εις τον Θεόν και αισιοδοξίαν.

11. Νέαι δοκιμασίαι.

«Ως χρυσός εν χωνευτηρίω εδοκίμασεν αυτόν...».

Εις αυτήν την κρίσιμον περίοδον της ζωής του, ο Θεός ηθέλησε να τον δοκιμάσῃ περισσότερον.

Ή συμπαράστατις και αρωγός εις το πνευματικόν του έργον, η θεία του Αλεξάνδρα ηρρώσησε βαρύτατα. Όταν ήλθεν η ασθένεια της, η οποία συνέπεσεν χρονικώς με την ανάρρωσιν του Γέροντος, εκάναμε εντόνους προσευχάς δια εκείνην, να μας ακούσῃ ο Θεός και να γίνῃ η επιθυμία του Γέροντος να μη φυγή. Όμως «τις εγνω νουν Κυρίου; Η τις σύμβουλος αυτού εγένετο;» (Ρωμ. ια' 34).

Την 29ην Μαρτίου του 1983 το μεσημέρι, η ψυχή της επέταξεν εις τον Ουρανόν και επήγεν εις τον Παράδεισον κατά την ιδικήν μας πίστιν αλλά και την ιδικήν της ατράντακτον ελπίδα.

Μετά την εκδημίαν της θείας, ο Γέροντας εισέρχεται εις ένα νέον στάδιον εκκλησιαστικής προσφοράς και πνευματικού αγώνος.

Ήρξισε να εργάζεται εντατικώς, ενώ μέσα του η ανίατος ασθένεια προχωρούσε, χωρίς φυσικά εκείνος να το γνωρίζῃ. Είχε την υποψίαν θαμπήν, αλλά δεν ήθελε και να μάθῃ τα αποτελέσματα της ιστολογικής εξετάσεως.

Είναι αξιοσημείωτον ότι ουδέποτε έκανε ευθείαν ή πλαγίαν ερώτησιν εις όλους μας, Ιατρούς και μη, δια να μάθῃ εάν η εξέτασις ήτο θετική. Ενεργούσε έτσι, δια να μη μας φέρῃ εις δύσκολον θέσιν, να μη μας στεναχωρήσῃ ή να μη μας υποχρέωσῃ να ειπούμεν κάτι, το όποιον δεν θέλομε να του ειπούμεν.

Το 1988 υπέστη και δευτέραν εγχείρησιν, όμως η καταστασίς του έβαινε συνεχώς επιδεινούμενη. Και ο πιστός δούλος του Θεού υπέμενε τους πόνους με θαυμαστήν υπομονήν και αδιάκοπον δοξολογίαν του Παναγίου ονόματος του Κυρίου.

Εις την αρχήν οι πόνοι ήσαν αραιότεροι. Όταν ήρχισαν να γίνωνται πυκνότεροι και δυνατώτεροι, τότε προσετέθησαν και οι συνεχείς εμετοί. Προϊούσης της καταστάσεως ακόμη και τα ισχυρώτερα παυσίπονα δεν ελάττωναν καθόλου τον πόνον. Δι' αυτό είπε κάποιαν στιγμὴν:

-Εάν νοιώθατε όπως εγώ τώρα, έστω και δια δύο λεπτά, θα παρακαλούσατε τον Θεόν να σας πάρῃ αμέσως! Και στρεφόμενος προς τον Κύριον: «πτωχός και αλγών ειμί εγώ' η σωτηρία σου, ο Θεός, αντιλάβοιτό μου» (Ψαλμ. ξη' 30). Και ενώ ήτο καθισμένος εις την καρέκλαν με τους ορούς εις τα χέρια, μπαίνει κάποιος επισκέπτης, του φιλάει το χέρι και τον ερωτά:

-Τι γίνεσθε, Γέροντα;

-Γίνομαι, παιδί μου.

Και επειδή ο επισκέπτης δεν εκατάλαβε, συνέχισεν:

-Ωριμάζω!

Τας τελευταίας εβδομάδας λόγω των φρικτών πόνων τας επέρασεν ανάσκελα εις το κρεβάτι. Δεν ημπορούσε εις καμμίαν άλλην θέσιν να ανακουφισθή.

-Παρακάλεσα, είπε, τον Θεόν να μου δώση άλλην θέσιν. Εκείνος όμως δεν μου έδωσεν. Ας είναι δοξασμένον το όνομά Του!

Ολίγας ημέρας πριν κοιμηθή, απευθυνόμενος εις παρευρισκόμενον πνευματικοπαίδι του, ετόνισεν:

-Να ήξερες, πόσο λειαινει τον ακατέργαστον Επιφάνιον όλη αύτη η ταλαιπωρία!

Συγκλονίζομαι και σήμερα, δέκα έτη από την κοίμησίς του, όταν στοχάζομαι τον Γέροντα μου να υμνή τον Ύψιστον Θεόν, την στιγμήν κατά την οποίαν, το ασθενικόν του σώμα διαπερνάται από κύματα ισχυρότατου πόνου.

Τον βλέπω γεμάτον πίστιν, να υψώνη τα μάτια του προς τον ουρανόν, να ευχάριστη τον Θεόν, τον όποιον τόσο ηγάπησε, να εκζητά το θείον έλεος και να ψελλίζη συνεχώς την ευχήν με το κομβοσχοίνι.

Θα έλεγε κανείς ότι είχε διακόψει την σχέσιν του με το παρόν και συνελάμβανε τα μηνύματα της Βασιλείας του Θεού, χωρίς να έχη χάσει τας αισθήσεις του ή την λογικήν του, ένεκα του οδυνηρού πόνου.

12. Δίδει οδηγίας δια την κηδείαν του. Η κοίμησίς του.

Είναι εντυπωσιακό με πόσην άνεσιν και λεπτομερώς ερύθμιζε θέματα, τα όποια εσχετίζοντο με τον θάνατον του, ωςάν να επρόκειτο να δίδη οδηγίας, δια μίαν συνήθην αναχώρησιν δια το Μοναστήρι.

-Γέροντα, δεν φοβάσθε τον θάνατον; τον ερώτησεν απορημένον κάποιο πνευματικό του παιδί.

-Όχι, δεν τον φοβάμαι καθόλου τον θάνατον. (Μικρά παύσις). Και δεν τον φοβάμαι, όχι βεβαίως ένεκα των έργων μου, αλλά επειδή πιστεύω εις το έλεος του Θεού.

Έκανόνισε σύσκεψιν 3-4 ατόμων, δια να εξετασθή κατά πόσον η συγκεκριμένη θέσις του τάφου του είναι η πρέπουσα. Ένωρίτερον είχε εξηγήσει ο ίδιος, που θα ήθελε τον τάφον του και δια ποίαν αίτιαν.

Και εις αυτό το σημείον φανερώνεται η ταπεινώσις του, να έρωτα άλλους δια εν θέμα, δια το όποιον ημπορούσε ν' αποφασίση ο ίδιος. Εζήτησεν η νεκρώσιμος ακολουθία να ψαλή εις την Χρυσοσπηλιώτισσαν. Τον ερώτησε τότε κάποιος:

-Το σκήνος σας που θα το έχωμε; Που θ' αγρυπνήσωμε;

-Θα είμαστε (έτσι, εις πρώτον πρόσωπον), εις τους «Τρεις Ίεράρχας» μέχρι την ώραν της ακολουθίας. Θα πάμε εις την Χρυσοσπηλιώτισσαν δια την κηδείαν και μετά εις το μοναστήρι.

Παρέδωσε την αγίαν ψυχήν του, εις τας χείρας του Γλυκύτατου Ιησού, την τετάρτην απογευματινήν της 10ης Νοεμβρίου του σωτηρίου έτους 1989.

Ή εξόδιος ακολουθία εψάλη την επομένην εις τον Ί. Ναόν της Χρυσοσπηλιωτίσσης Αθηνών και το σκήνωμα του ενταφιάσθη εις το Ιερόν Ήσυχαστήριον της Κεχαριτωμένης Θεοτόκου εις την Τροιζήνα.

Επί του τάφου του, κατά την επιθυμίαν του, εχαράχθη ο λόγος του Απ. Παύλου: «Χριστός Ιησούς ήλθεν εις τον κόσμον αμαρτωλούς σώσαι, ων πρώτος ειμί εγώ» (Α' Τιμ. α'15).

Ό π. Έπιφάνιος εσφράγισεν την ύπαρξιν όλων, όσων ανήκουν εις την πνευματικήν του οικογένειαν. Προσωπικώς, θεωρώ ιδιαιτέραν ευλογίαν του Θεού, τα δώδεκα έτη συνδέσμου, πού είχα με τον Γέροντα. Άλλα εσφράγισε, κατά κοινήν ομολογίαν, και την ζωήν ολοκλήρου της Ορθοδόξου Εκκλησίας, εντός και εκτός της Ελλάδος, όλα τα τελευταία έτη, με τας σοφωτάτας γνώμας, τας οποίας έδιδε, με τ' απαράμιλλα γραπτά του κείμενα, με τας απαντήσεις και διευκρινήσεις του εις δυσκολώτατα σύγχρονα προβλήματα κ.λ.π.

Αι ευχαί του και αι προσευχαί του, ας μας ακολουθούν και παρακολουθούν, επί σκοπώ, όπως

ευρεθώμεν και εμείς κοντά του, εις την χορείαν των Δικαίων, οπού μας αναμένει. ΑΜΗΝ.
Ήχος πλ,β'.

Ευ δούλε αγαθέ και πιστέ,
ευ εργάτα του αμπελώνας Χριστού'
συ και το βάρος της ημέρας εβάστασας,
συ και το δοθέν σοι τάλαντον επηύξησας,
και τοις μετά σε ελθούσιν ουκ εφθόνησας.

Διό πύλη σοι ουρανών ηνέωκταν
είσελθε εις την χαράν του Κυρίου σου,
και πρέσβευε υπέρ ημών, πάτερ Επιφάνιε.

Ήχος πλ. δ'. Τη Υπερμάχω.

Της Τριάδος τον Ναόν τον ιερώτατον
και της Κεχαριτωμένης Θεοτόκου αγαπητώτατον,
ανυμνήσωμεν Επιφάνιον εκ βαθέων.

Αγαπά γαρ και ελεεί πάντας και βοηθεί
και πρεσβεύει, ίνα τύχωμεν ελέους από Θεού.

Όθεν κράζομεν χαίροις, πάτερ Επιφάνιε.

Το Μεγαλυνάριον της Κεχαριτωμένης.

«Φύλαττε και σκέπε μάνδραν την Σήν, Κεχαριτωμένη Θεοτόκε
διηνεκώς, ταις προς τον Υιόν Σου, λιταίς αδιαλείπτως,
Αυτόν δοξολογούσαν και σε γεραίρουσαν».